

Wstęp redaktora

Druga dekada XXI wieku przynosi nowe możliwości, szanse i zasoby istotne dla dalszego rozwoju Śląska Cieszyńskiego. Poza istotnymi korzyściami nie się również pewne wyzwania i zagrożenia związane z wykorzystaniem jego potencjału. Depopulacja, zanieczyszczenie środowiska (w tym pogorsząca się jakość powietrza) czy nierówne tempo rozwoju (m.in. pogłębiające się dysproporcje między ośrodkami metropolitarnymi a peryferiami) to największe bolączki i wyzwania stojące zarówno przed województwem śląskim, jak i morawsko-śląskim krajem. Problemy te w znacznym stopniu dotyczą również Śląsk Cieszyński, region ulokowany na obszarze obu wymienionych województw. W tym kontekście ujęcie wyzwań i zagrożeń z wielu różnych perspektyw stało się impulsem do przygotowania VII tomu serii TRANSCARPATHICA zatytułowanego *Śląsk Cieszyński w świetle wyzwań i zagrożeń XXI wieku*. Wielość możliwych spojrzeń, sposobów analizy i syntezy występujących zagrożeń oraz wyzwań, przed jakimi staje Śląsk Cieszyński, sprawiła, że tematyka tomu zainteresowała zarówno polskich, jak i czeskich badaczy, reprezentujących różne dziedziny nauki.

Autorzy podjęli się ukazania w prezentowanym tomie wybranych, istotnych zagrożeń oraz wyzwań rozwojowych, jakie występują na Śląsku Cieszyńskim w różnych obszarach działalności. Tom otwiera artykuł Zdzisławy Dacko-Pikiewicz oraz Łukasza Wróblewskiego, w którym zaprezentowane zostały działania strategiczne podejmowane w mieście Cieszyn-Český Těšín w kontekście rozwoju transgranicznego rynku usług kultury. Autorzy zwracają uwagę na to, że pomimo dynamicznie rozwijającej się polsko-czeskiej współpracy transgranicznej w obszarze kultury w oficjalnych dokumentach strategicznych ciągle brakuje zapisów bezpośrednio wskazujących na potrzebę intensyfikacji wspólnych polsko-czeskich działań w zakresie kultury, a tym samym zapisów

o konieczności rozwoju transgranicznego rynku usług kultury. Autorzy przywołują dwa opracowania, które mogą wypełnić tę istniejącą lukę: „Program dla kultury Cieszyna i Czeskiego Cieszyna” oraz „Strategię współpracy transgranicznej Cieszyna i Czeskiego Cieszyna w kontekście rozwoju Euroregionu Śląsk Cieszyński”. Diagnoza dokonana w wyniku badań przeprowadzonych metodą *desk research* oraz metodą burzy mózgów pozwoliła Autorom wskazać działania z obszaru zarządzania strategicznego, które mogą stymulować dalszy rozwój transgranicznego rynku usług kultury w mieście Cieszyn-Český Těšín, a tym samym w znacznym stopniu przyczynić się do tzw. zacieraania się granicy w tych miastach.

Wyzwania i zagrożenia to problematyka niezwykle obszerna i szczególnie istotna dla każdego regionu, niezależnie od usytuowania geograficznego. Większość zagrożeń jest bowiem wynikiem działalności ludzkiej, wspomaganej rozwojem techniki i przemysłu. Skutkiem takiej działalności są nierzadko straty spowodowane przez pożary, huragany, powodzie, anomalie klimatyczne oraz katastrofy przemysłowe. Zdarzenia te przynoszą ofiary w ludziach, szkody materialne czy zanieczyszczenie środowiska. Z punktu widzenia rozpatrywanego obszaru – Śląska Cieszyńskiego (regionu transgranicznego) – bardzo istotne jest jednak, by przeciwdziałanie wymienionym zagrożeniom oparte było na stałych i systemowych mechanizmach współpracy różnych służb państw dzielących wspólną granicę. „Charakterystyka zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego w strefie nadgranicznej Śląska Cieszyńskiego w kontekście doskonalenia współdziałania służb ratowniczych” stała się tematem pracy Roberta Sochy. Autor wskazuje kierunki doskonalenia współdziałania polskich i czeskich służb ratowniczych na podstawie zidentyfikowanych zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego dla ludności strefy nadgranicznej. Zagrożenia, takie jak: intensywne opady deszczu, powodzie, susze, gołoledzie i niskie temperatury oraz katastrofy techniczne, z jednej strony mogą wpłynąć na destabilizację życia lokalnych społeczności, natomiast z drugiej – wymuszają konieczność międzynarodowej kooperacji służb odpowiedzialnych za różne obszary bezpieczeństwa.

Śląsk Cieszyński, mimo że leży w strefie klimatu umiarkowanego, narażony jest na wiele naturalnych zjawisk, które czasem mogą przybierać formę klęsk

żywiolowych. Dotyczy to zwłaszcza powodzi, ale potencjalnie także wichur lub pożarów. Niestety, zmiany klimatyczne (niezależnie od przyczyn) będą miały coraz większy wpływ na występowanie i rozmiary kataklizmów, a w konsekwencji – zagrożeń i klęsk żywiolowych. W tym kontekście bardzo ważny jest artykuł Anny Manowskiej oraz Wioletty Nowary podejmujący kwestię funkcjonalności wybudowanych na terenie (lub w bezpośrednim sąsiedztwie) powiatu cieszyńskiego zbiorników retencyjnych – Zbiornika Goczałkowice oraz Zbiornika Wiśla Czarne, oraz ustalenie, czy zbiorniki te spełniają swoją rolę w sposób zgodny z przeznaczeniem. Dotyczy to przede wszystkim kontrolowania ich poziomu wody, a także odpowiedniego ich przygotowania na wypadek powodzi. Przedstawione w artykule analizy statystyczne wypełnienia obu zbiorników dowodzą, że mimo realnego zagrożenia, jakie wynika z geograficznych cech ukształtowania terenu, powiat cieszyński jest przygotowany na możliwość wystąpienia powodzi.

Jednym ze źródeł depopulacji Śląska Cieszyńskiego jest – obok odpływu mieszkańców z regionu w celach zarobkowych (często w poszukiwaniu lepiej płatnej pracy) – nasilający się problem zanieczyszczenia środowiska, w szczególności problem smogu. Receptą może być poprawa jakości życia, polegająca m.in. na ograniczaniu niskiej emisji w regionie. To bardzo ważne i aktualne zagadnienie poddaje pod dyskusję Katarzyna Tobór-Osadnik. Jej artykuł: *Wybrane działania władz w aspekcie gospodarki niskoemisyjnej na pograniczu polsko-czeskim* dotyczy problemu smogu w województwie śląskim oraz podejmowanych w powiecie cieszyńskim działań służących tworzeniu gospodarki niskoemisyjnej. Autorka dokonała m.in. przeglądu działań władz samorządowych i proponowanych rozwiązań w planach gospodarki niskoemisyjnej w mieście i gminie Skoczów. Przykład Skoczowa dowodzi, że skuteczne działania na rzecz gospodarki niskoemisyjnej na Śląsku Cieszyńskim są możliwe. Powodzenie tych działań jest jednak w dużej mierze uzależnione od skuteczności ich wdrażania i skrupulatności przy ich realizacji, a przede wszystkim od poziomu zaangażowanych środków finansowych.

Bez wątpienia rozwój gospodarczy, urbanizacyjny wraz z gospodarką komunalną wywierają istotny wpływ na środowisko naturalne człowieka. Wpływ ten jest najbardziej widoczny na obszarach o dużej koncentracji przemysłu

i ludności, takich jak np. śląska Ostrawa. Dlatego cennym uzupełnieniem tomu jest artykuł Bohumila Horáka, który przeszłość regionu odnosi do jego teraźniejszości i przyszłości. Autor zwraca uwagę, że wcześniejsza polityka gospodarcza przyczyniła się do degradacji środowiska naturalnego, szczególnie do wzrostu zanieczyszczenia atmosfery. Konstatuje, że aby zapewnić regionowi konkurencyjność, osoby odpowiedzialne za politykę gospodarczą i społeczną powinny kierować się wytycznymi ONZ w obszarze zrównoważonego rozwoju. Szczególnie istotna jest tu kwestia zastąpienia konwencjonalnych źródeł energii źródłami odnawialnymi oraz ograniczenie emisji szkodliwych gazów.

Zrównoważony rozwój stanowi również główny problem badawczy pracy Anny Manowskiej *Koncepcja zrównoważonego rozwoju w procesie podejmowania decyzji związanych z funkcjonowaniem terenów przygranicznych – powiat cieszyński*. W opracowaniu zaprezentowano trzy obszary tematyczne zrównoważonego rozwoju: „dobre zdrowie” i „jakość życia”, „dobra jakość edukacji”, a także „wzrost gospodarczy” i „godna praca”. Prowadzone przez Autorkę analizy porównawcze oraz analizy dynamiki zmian wybranych wskaźników wskazują na zróżnicowane tendencje w powiecie cieszyńskim w odniesieniu do województwa śląskiego w badanych obszarach. Poziom zbliżony do województwa śląskiego zaobserwowany został w obszarach „dobra jakość edukacji” oraz „wzrost gospodarczy”. Niestety, z ustaleń Autorki wynika, że pod względem takich czynników zrównoważonego rozwoju, jak: „dobre zdrowie” i „jakość życia” oraz „stopa bezrobocia” powiat znajduje się poniżej średniej wyznaczonej dla całego województwa.

O ile w debacie publicznej dotyczącej zagrożeń i wyzwań stojących przed Śląskiem Cieszyńskim samorządowcy bardzo często wskazują na depopulację, o tyle mówiąc o szansach, najczęściej podkreślają: transgraniczne położenie regionu, jego walory krajobrazowe, możliwości płynących z turystyki, bogatą i różnorodną ofertę kulturalną czy dobre warunki do rozwoju przedsiębiorczości. To właśnie kwestiom wzmacniania przedsiębiorczości w regionie poświęcony został artykuł: *Česko-polská přeshraniční spolupráce v rámci podnikové sféry*. Tekst przygotowany został przez czesko-polski zespół badaczy w składzie: Hana Štverková, Michal Pohludka, Joanna Kurowska-Pysz oraz Katarzyna Szczepańska-Woszczyzna. Za wyborem obszaru badań przemawiał

m.in. fakt, że rynek pracy na Śląsku Cieszyńskim opiera się głównie na sektorze małych i średnich przedsiębiorstw. W wyniku przeprowadzonych badań oraz analiz na próbie 150 polskich i 150 czeskich przedsiębiorstw Autorzy zidentyfikowali bariery rozwoju przedsiębiorstw pogranicza czesko-polskiego. Co bardzo ważne, wnioski i rekomendacje o charakterze aplikacyjnym mogą być skierowane nie tylko do samych przedsiębiorstw, ale również do polskich i czeskich podmiotów administracji rządowej i samorządowej.

Prezentowany VII tom serii TRANSCARPATICA zamyka artykuł Łukasza Wróblewskiego zatytułowany *Kształtowanie relacji organizacji kultury z odbiorcami oferty kulturalnej na pograniczu polsko-czeskim*. Autor na podstawie przeprowadzonych indywidualnych wywiadów pogłębionych z ekspertami polskiej i czeskiej strony transgranicznego rynku usług kultury przedstawia możliwości adaptacji koncepcji marketingu relacji w organizacjach kultury funkcjonujących na Śląsku Cieszyńskim. Wnioski wyprowadzone przez Autora wskazują na istnienie różnic pomiędzy polskimi i czeskimi menedżerami instytucji kultury. Menedżerowie różnią się między sobą zwłaszcza w kwestii kluczowych instrumentów marketing mixu, które – w ich opinii – powinny mieć pierwszorzędne zastosowanie na etapie wzmacniania więzi łączących organizację kultury z polskimi i czeskimi odbiorcami oferty kulturalnej. Artykuł kończący prezentowany zbiór wraz z tekstem go otwierającym tworzą swoistą klamrę zamykającą wszystkie pozostałe prace w obszarze kultury, obszarze, który może najbardziej łączyć, ale i najbardziej dzielić polskich i czeskich mieszkańców Śląska Cieszyńskiego.

Wyrazy wdzięczności kieruję do wszystkich Autorów interesujących i wartościowych tekstów. Serdeczne podziękowania składam również na ręce Recenzentów tomu Pana Profesora Grzegorza Maciejewskiego z Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach oraz Pana Docenta Piotra Suchánka z Uniwersytetu Śląskiego w Opawie, których cenne i życzliwe uwagi pozwoliły na wyeliminowanie bądź korektę słabych elementów pracy oraz zredagowanie jej końcowej wersji.

Łukasz Wróblewski

 <https://orcid.org/0000-0002-4465-0107>

Úvod od redaktora

Druhá dekáda 21. století poskytuje nové možnosti, příležitosti a zdroje důležité pro další rozvoj Těšínského Slezska. Na druhé straně přináší s sebou kromě podstatných přínosů, i určité výzvy a ohrožení spojené s využíváním jeho potenciálu. Depopulace, znečištění životního prostředí (včetně zhoršující se kvality ovzduší) nebo nerovnoměrné tempo rozvoje (mj. prohlubující se rozdíly mezi metropolitními centry a venkovem) jsou největšími problémy a výzvami, jimž musí čelit Slezské vojvodství i Moravskoslezský kraj. Tyto problémy se ve významné míře týkají i Těšínského Slezska, regionu, který se nachází na území obou uvedených územních celků. V tomto kontextu se vnímání výzev a ohrožení z různých zorných úhlů stalo podnětem pro vypracování VII. svazku série TRANSCARPATICA s názvem *Těšínské Slezsko v perspektivě výzev a ohrožení 21. století*. Díky možnosti mnoha přístupů, způsobů analýzy a syntézy vyskytujících se ohrožení, kterým musí čelit Těšínské Slezsko, tematika svazku zaujala jak polské, tak české badatele, kteří zastupují různé vědecké oblasti.

V prezentovaném svazku se autoři se pokusili ukázat vybrané důležité ohrožení a výzvy rozvoje, které se vyskytují v Těšínské Slezsku v různých oblastech činnosti. V prvním článku představili Zdzisława Dacko-Pikiewicz a Łukasz Wróblewski strategické aktivity ve městě Cieszyn-Český Těšín v kontextu rozvoje přeshraničního trhu služeb v oblasti kultury. Autoři zdůrazňují, že navzdory dynamicky se rozvíjející polsko-české přeshraniční spolupráci v oblasti kultury, v oficiálních strategických dokumentech stále chybí ustanovení, které by se přímo vztahovaly na potřebu zintenzivnění současných polsko-českých aktivit v oblasti kultury, a v důsledku tohoto chybí ustanovení, které by poukázaly na potřebu rozvoje přeshraničního trhu kulturních služeb. Autoři však upozorňují na dvě studie Program dla kultury Cieszyn i Czeskiego Cieszyn [Program pro kulturu Cieszyn a Českého Těšína] a Strategia współpracy transgranicznej Cieszyn i Czeskiego Cieszyn w kontekście Rozwoju Euroregionu Śląsk Cieszyński [Strategie přeshraniční spolupráce Cieszyn a Českého Těšína v kontextu rozvoje Euroregionu Těšínské Slezsko], které mohou vyplnit stávající mezeru. Diagnóza vypracována na základě průzkumů realizovaných

metodou desk research a metodou brainstormingu umožnila autorům určit aktivity v oblasti strategického řízení, které mohou stimulovat další rozvoj přeshraničního trhu kulturních služeb ve městě Cieszyn-Český Těšín, a tím významně přispět k tzv. „rozplývání hranice“ v těchto městech.

Výzvy a ohrožení jsou mimořádně rozsáhlou problematikou, zvláště důležitou pro každý region bez ohledu na jeho geografickou polohu. Většina ohrožení je však následkem lidské činnosti podporované rozvojem techniky a průmyslu. Výsledkem této činnosti jsou často ztráty způsobené požáry, hurikány, povodněmi, klimatické anomálie a průmyslové katastrofy. Tyto události zapříčiňují lidské a materiální ztráty a znečištění životního prostředí. Z hlediska analyzovaného území přeshraničního regionu Těšínského Slezska je však mimořádně důležité, aby bylo předcházení těmto ohrožením založené na stálých a systémových mechanismech spolupráce různých služeb států, které mají společnou hranici. Z tohoto důvodu se *Charakteristika ohrožení veřejné bezpečnosti v pohraniční oblasti Těšínského Slezska v kontextu zdokonalování součinnosti záchranných služeb* stala nosným tématem práce Roberta Sochy. Autor ukazuje směry zdokonalování součinnosti polských a českých záchranných služeb na základě identifikovaných ohrožení veřejné bezpečnosti obyvatelstva pohraniční oblasti. Takové ohrožení, jako například intenzivní atmosférické srážky a povodně, sucho, náledí, nízké teploty a technické katastrofy, mohou na jedné straně zapříčinit destabilizaci života místních komunit, na druhé vynucují potřebu mezinárodní kooperace služeb odpovědných za různé oblasti bezpečnosti.

Těšínské Slezsko se nachází v mírném klimatickém pásmu, ale přesto musí čelit mnoha přírodním jevům, které mohou mít někdy podobu živelných pohrom. Jde tu především o povodně, ale potenciálně mj. o vichřice nebo požáry. Bohužel, probíhající klimatické změny budou mít (bez ohledu na jejich příčiny) stále větší vliv na výskyt a rozsah kalamit. V tomto kontextu je mimořádně důležitý článek Anny Manowské a Wioletty Nowary věnovaný otázkám funkčnosti retenčních nádrží – Goczałkowice a Wisła Czarne – postavených na území nebo v přímém sousedství okresu Cieszyn a posouzení, zda tyto nádrže splňují svůj účel. Vztahuje se to především na monitorování hladiny vody v uvedených nádržích a na jejich připravenost na povodně. V článku uvedené statistické analýzy obou nádrží svědčí o tom, že navzdory reálnému ohrožení

zapříčiněnému geografickými vlastnostmi země, je okres Cieszyn připraven na možnost vzniku povodně.

Jednou z příčin depopulace Těšínského Slezska je kromě odlivu obyvatel z tohoto regionu z ekonomických důvodů (často za výnosnější prací) i narůstající problém znečištění životního prostředí, a zejména problém smogu. Řešením může být zlepšení kvality života spočívající mj. v omezování nízké emise v regionu. Touto velmi důležitou a aktuální problematikou se zabývá Katarzyna Tobór-Osadnik. Její článek s názvem *Vybraná opatření veřejné správy a samosprávy v aspektu nízkoemisního hospodářství v polsko-českém pohraničí* je věnován problematice smogu v Slezském vojvodství a aktivitám vyvíjeným v okrese Cieszyn s cílem vytvořit nízkoemisní hospodářství. Autorka ve svém příspěvku uvedla mj. přehled aktivit samospráv a nabízených řešení, obsažených v plánech nízkoemisního hospodářství ve městě a obci Skoczów. Příklad obce Skoczów svědčí o tom, že v Těšínském Slezsku lze realizovat účinné kroky ve prospěch nízkoemisního hospodářství. Úspěch těchto aktivit však ve velké míře závisí na účinnosti jejich provádění a striktní realizace, ale především od výše finančních prostředků k tomu určených.

Hospodářský a urbanizační rozvoj, včetně komunálního hospodářství, má bezpochyby důležitý vliv na životní prostředí, ve kterém žije člověk. Tento vliv je zásáhl především v regionech s velkou koncentrací průmyslu a obyvatelstva, jako například Slezsko a Ostrava. Z tohoto důvodu je přínosný článek Bohumila Horáka, ve kterém autor propojuje minulost regionu s jeho přítomností a budoucností. Zdůrazňuje, že předchozí hospodářská politika zapříčinila degradaci životního prostředí, především zvýšení znečištění ovzduší. Autor konstatuje, že pro zajištění konkurenceschopnosti regionu by se osoby odpovědné za hospodářskou a sociální politiku měli řídit směrnicemi OSN o udržitelném rozvoji. Mimořádně důležitá je v tomto případě náhrada konvenčních zdrojů energie obnovitelnými zdroji a omezení emise škodlivých plynů.

Udržitelný rozvoj je hlavním výzkumným problémem iv studii Anny Manowské s názvem *Koncepce udržitelného rozvoje v procesu rozhodování o fungování příhraničních oblastí – okres Cieszyn*. Ve studii jsou představeny tři tematické okruhy udržitelného rozvoje, t. j. dobré zdraví a kvalita života, vysoká úroveň vzdělávání a hospodářský růst a slušná práce. Autorčiny srovnávací

analýzy a analýzy dynamiky změn vybraných ukazatelů prokazují diferencované tendence ve zkoumaných oblastech na území okresu Cieszyn i v propojení se Slezským vojvodstvím. Úroveň srovnatelná s úrovní Slezského vojvodství byla zaznamenána v oblasti kvality vzdělávání a hospodářského růstu. Bohužel, ze zjištění autorky vyplývá i to, že v případě takových ukazatelů udržitelného rozvoje jako dobré zdraví, kvalita života a míra nezaměstnanosti se okres nachází pod průměrem stanoveným pro celé vojvodství.

Avšak ve veřejné diskusi o hrozbách a výzvách, kterým musí čelit Těšínská Slezsko uvádějí zástupci samosprávy velmi často již zmíněnou depopulaci, v případě příležitostí můžeme nejčastěji slyšet o přeshraniční poloze regionu, jeho krajinných hodnotách, možnostech poskytovaných cestovním ruchem, bohaté a rozmanité kulturní nabídce nebo o dobrých podmínkách pro rozvoj podnikání. Právě otázkám posílení podnikání v regionu je věnován článek Česko-polská přeshraniční spolupráce v rámci sféry podnikání. Text byl vypracován česko-polským výzkumným týmem ve složení Hana Štverková, Michal Pohludka, Joanna Kurowska-Pysz a Katarzyna Szczepańska-Woszczyzna. O výběru oblasti průzkumu rozhodovala mj. skutečnost, že je trh práce v Těšínské Slezsku založen především na sektoru malých a středních podniků. V důsledku realizovaných průzkumů a analýz na vzorku 150 polských a 150 českých podniků autoři identifikovali bariéry pro rozvoj podniků v polsko-českém pohraničí. Velmi důležité je to, že závěry a doporučení aplikační povahy mohou být užitečné nejen pro samotné podniky, ale i pro polské a české orgány státní správy a samosprávy.

VII. svazek série TRANSCARPATHICA končí článek autorství Łukasza Wroblewského s názvem *Formování vztahů kulturních organizací s příjemci kulturní nabídky v polsko-českém pohraničí*. Autor na základě realizovaných individuálních hloubkových rozhovorů s experty na polské a české straně přeshraničního trhu kulturních služeb prezentuje možnosti adaptace koncepce marketingu vztahů v kulturních organizacích, které fungují v Těšínsko Slezsku. Nabídnuté závěry poukazují na existenci rozdílů mezi polskými a českými manažery kulturních institucí. Manažeři se navzájem odlišují hlavně postojem ke klíčovým nástrojům mix marketingu, které by měly být podle jejich názoru v první řadě aplikovány ve fázi posilování vazeb spojujících kulturní organizaci

s polskými a českými příjemci kulturní nabídky. Článek, který končí prezentovaný sborník a text, kterým tento sborník začíná, tvoří určitý rámec lemující všechny ostatní práce věnované oblasti kultury. Tato oblast může velmi intenzivně spojit, ale i rozdělovat polské a české obyvatele Těšínského Slezska.

Tímto chci poděkovat všem autorům zajímavých a hodnotných textů. Srdečně děkuji i oponentům, zvláště panu docentu Petru Suchánkovi ze Slezské univerzity v Opavě, jejichž vzácné a vstřícné připomínky umožnily odstranit nebo opravit slabé prvky z této studie a redigovat její konečnou verzi.

Łukasz Wróblewski

Slovo redaktora

Druhá dekáda 21. storočia poskytuje nové možnosti, príležitosti a zdroje dôležité pre ďalší rozvoj Tešínskeho Sliezska. Na druhej strane prináša so sebou, okrem podstatných prínosov, aj určité výzvy a ohrozenia spojené s využívaním jeho potenciálu. Depopulácia, znečistenie životného prostredia (vrátane zhoršujúcej sa kvality ovzdušia) alebo nerovnomerné tempo rozvoja (o. i. prehlbujúce sa disparity medzi metropolitnými centrami a vidiekom) sú najväčšími problémami a výzvami, ktorým musia čeliť Sliezske vojvodstvo aj Moravsko-sliezsky kraj. Tieto problémy sa vo významnej miere týkajú aj Tešínskeho Sliezska, regiónu, ktorý sa nachádza na území oboch uvedených územných celkov. V tomto kontexte sa vnímanie výziev a ohrození z rôznych zorných uhlov stalo podnetom pre vypracovanie VII. zväzku série TRANSCARPATICA s názvom *Tešínske Sliezsko v svetle výziev a ohrození 21. storočia*. Možnosť mnohých prístupov, spôsobov analýzy a syntézy vyskytujúcich sa ohrození, ktorým musí čeliť Tešínske Sliezsko, bolo dôvodom, že tematika zväzku zaujala rovnako poľských, ako ja českých bádateľov, ktorí zastupujú rôzne vedecké oblasti.

V prezentovanom zväzku sa autori sa pokúsili ukázať vybrané dôležité ohrozenia a výzvy rozvoja, ktoré sa vyskytujú v Tešínskom Sliezsku v rôznych oblastiach činnosti. V prvom článku predstavili Zdzisława Dacko-Pikiewicz a Łukasz Wróblewski strategické aktivity vyvíjane v meste Cieszyn-Český Těšín v kontexte rozvoja cezhraničného trhu služieb v oblasti kultúry. Autori zdôrazňujú, že napriek sa dynamicky rozvíjajúcej poľsko-českej cezhraničnej spolupráci v oblasti kultúry, v oficiálnych strategických dokumentoch stále chýbajú ustanovenia, ktoré by sa priamo vzťahovali na potrebu zintenzívnenia súčasných poľsko-českých aktivít v oblasti kultúry, a v dôsledku tohto chýbajú ustanovenia, ktoré by poukazovali na potrebu rozvoja cezhraničného trhu kultúrnych služieb. Autori však obracajú pozornosť na dve štúdie „Program dla kultury Cieszyna i Czeskiego Cieszyna [*Program pre kultúru Cieszyna a Českého Tešína*]” a „Strategia współpracy transgranicznej Cieszyna i Czeskiego Cieszyna w kontekście rozwoju Euroregionu Śląsk Cieszyński [*Stratégia cezhraničnej spolupráce Cieszyna a Českého Tešína v kontexte rozvoja Euroregionu Tešínske*”

Sliezsko”, ktoré môžu vyplniť existujúcu medzeru. Diagnóza vypracovaná na základe prieskumov realizovaných metódou desk research a metódou brainstormingu umožnila autorom určiť aktivity v oblasti strategického riadenia, ktoré môžu stimulovať ďalší rozvoj cezhraničného trhu kultúrnych služieb v meste Cieszyn-Český Těšín, a tým vo významnej miere prispieť k tzv. „rozplývaniu hranice” v týchto mestách.

Výzvy a ohrozenia sú mimoriadne rozsiahlou problematikou, osobitne dôležitou pre každý región bez ohľadu na jeho geografickú polohu. Väčšina ohrození je však následkom ľudskej činnosti podporovanej rozvojom techniky a priemyslu. Výsledkom tejto činnosti sú často straty spôsobené požiarimi, hurikánmi, povodňami, klimatické anomálie a priemyselné katastrofy. Tieto udalosti zapríčiňujú ľudské a materiálne straty a znečistenie životného prostredia. Z hľadiska analyzovaného územia cezhraničného regiónu Tešínskeho Sliezska je však mimoriadne dôležité, aby bolo predchádzanie týmto ohrozeniam založené na stálych a systémových mechanizmoch spolupráce rôznych služieb štátov, ktoré majú spoločnú hranicu. Z tohto dôvodu sa *Charakteristika zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego w strefie nadgranicznej Śląska Cieszyńskiego w kontekście doskonalenia współdziałania záchranných służeb / Charakteristika ohrození veřejnej bezpečnosti v pohraničnéj oblasti Tešínskeho Sliezska v kontexte zdokonaľovania súčinnosti záchranných služieb* stala nosnou témou práce Roberta Sochy. Autor ukazuje smery zdokonaľovania súčinnosti poľských a českých záchranných služieb na základe identifikovaných ohrození verejnej bezpečnosti obyvateľstva pohraničnej oblasti. Také ohrozenia, ako napríklad intenzívne atmosférické zrážky a povodne, sucho, poľadovice, nízke teploty a technické katastrofy, môžu na jednej strane zapríčiniť destabilizáciu života miestnych komunít, na druhej vynucujú potrebu medzinárodnej kooperácie služieb zodpovedných za rôzne oblasti bezpečnosti.

Tešínske Sliezsko sa nachádza v miernom podnebnom pásme, ale napriek tomu musí čeliť mnohým prírodným javom, ktoré môžu mať niekedy podobu živelných pohrôm. Ide tu predovšetkým o povodne, ale potenciálne aj o víchrice alebo požiare. Bohužiaľ, prebiehajúce klimatické zmeny budú mať (bez ohľadu na ich príčiny) stále väčší vplyv na výskyt a rozsah kalamít. V tomto kontexte je mimoriadne dôležitý článok Anny Manowskej a Wioletty Nowary venovaný

otázkam funkčnosti retenčných nádrží – Goczałkowice a Wisła Czarne – postavených na území alebo v priamom susedstve okresu Cieszyn a posúdenie, či tieto nádrže spĺňajú svoj účel. Vztahuje sa to predovšetkým na monitorovanie hladiny vody v uvedených nádržiach a na ich pripravenosť na povodne. V článku uvedené štatistické analýzy oboch nádrží svedčia o tom, že napriek reálnemu ohrozeniu zapríčinenému geografickými vlastnosťami členenia krajiny, je okres Cieszyn pripravený na možnosť vzniku povodne.

Jednou z príčin depopulácie Tešínskeho Sliezska je okrem odlivu obyvateľov z tohto regiónu z ekonomických dôvodov (často za výnosnejšou prácou) aj narastajúci problém znečistenia životného prostredia, a najmä problém smogu. Riešením môže byť zlepšenie kvality života spočívajúce o. i. v obmedzovaní nízkej emisie v regióne. Touto veľmi dôležitou a aktuálnou problematikou sa zaoberá Katarzyna Tobór-Osadnik. Jej článok s názvom *Wybrane działania władz w aspekcie gospodarki niskoemisyjnej na pograniczu polsko-czeskim / Vybrané opatrenia verejnej správy a samosprávy v aspekte nízkoemisného hospodárstva v polsko-českom pohraničí* je venovaný problematike smogu v Sliezskom vojvodstve a aktivitám vyvíjaným v okrese Cieszyn s cieľom vytvoriť nízkoemisné hospodárstva. Autorka vo svojom príspevku uviedla o. i. prehľad aktivít samospráv a ponúkaných riešení, obsiahnutých v plánoch nízkoemisného hospodárstva v meste a gmine Skoczów. Príklad Skoczowa svedčí o tom, že v Tešínskom Sliezsku je možné realizovať účinné kroky v prospech nízkoemisného hospodárstva. Úspech týchto aktivít však vo veľkej miere závisí od účinnosti ich implementácie a striktnej realizácie, no predovšetkým od výšky finančných prostriedkov na to určených.

Hospodársky a urbanizačný rozvoj, vrátane komunálneho hospodárstva, má bezpochyby dôležitý vplyv na životné prostredie, v ktorom žije človek. Tento vplyv je najvýznamnejší v regiónoch s veľkou koncentráciou priemyslu a obyvateľstva, ako napríklad Sliezsko a Ostrava. Z tohto dôvodu je prínosný článok Bohumila Horáka, v ktorom autor prepája minulosť regiónu s jeho prítomnosťou a budúcnosťou. Zdôrazňuje, že predchádzajúca hospodárska politika zapríčinila degradáciu životného prostredia, predovšetkým zvýšenie znečistenia ovzdušia. Autor konštatuje, že pre zabezpečenie konkurencieschopnosti regiónu by sa osoby zodpovedné za hospodársku a sociálnu politiku mali riadiť

smernicami OSN o trvalo udržateľnom rozvoji. Mimoriadne dôležitá je v tomto prípade náhrada konvenčných zdrojov energie obnoviteľnými zdrojmi a obmedzenie emisie škodlivých plynov.

Udržateľný rozvoj je hlavným výskumným problémom aj v štúdiu Anny Manowskej s názvom *Koncepcia udržateľného rozvoja v procese rozhodovania o fungovaní pohraničných oblastí – okres Cieszyn*. V štúdiu sú predstavené tri tematické okruhy udržateľného rozvoja, t. j. dobré zdravie a kvalita života, vysoká úroveň vzdelávania a hospodársky rast a dôstojná práca. Autorkine porovnávacie analýzy a analýzy dynamiky zmien vybraných ukazovateľov preukazujú diferencované tendencie v skúmaných oblastiach na území okresu Cieszyn aj v prepojení so Sliezkym vojvodstvom. Úroveň porovnateľná s úrovňou Sliezskeho vojvodstva bola zaznamenaná v oblasti kvality vzdelávania a hospodárskeho rastu. Bohužiaľ, zo zistení autorky vyplýva aj to, že v prípade takých ukazovateľov udržateľného rozvoja ako dobré zdravie, kvalita života a miera nezamestnanosti sa okres nachádza pod priemerom stanoveným pre celé vojvodstvo.

Na koľko vo verejnej diskusii o ohrozeniach a výzvach, ktorým musí čeliť Tešínske Sliezsko uvádzajú zástupcovia samosprávy veľmi často už spomínanú depopuláciu, v prípade príležitostí môžeme najčastejšie počuť o cezhraničnej polohe regiónu, jeho krajinných hodnotách, možnostiach poskytovaných cestovným ruchom, bohatej a rozmanitej kultúrnej ponuke alebo o dobrých podmienkach pre rozvoj podnikania. Práve otázkam posilnenia podnikania v regióne je venovaný článok *Česko-poľská cezhraničná spolupráca v rámci sféry podnikania*. Text bol vypracovaný česko-poľským výskumným tímom v zložení: Hana Štverková, Michal Pohludka, Joanna Kurowska-Pysz a Katarzyna Szczeпаńska-Woszczyna. O výbere oblasti prieskumu rozhodovala o. i. skutočnosť, že je trh práce v Tešínskom Sliezsku založený predovšetkým na sektore malých a stredných podnikov. V dôsledku realizovaných prieskumov a analýz na vzorke 150 poľských a 150 českých podnikov autori identifikovali bariéry pre rozvoj podnikov v poľsko-českom pohraničí. Veľmi dôležité je to, že závery a odporúčania aplikačnej povahy môžu byť užitočné nielen pre samotné podniky, ale aj pre poľské a české orgány štátnej správy a samosprávy.

Prezentovaný VII. zväzok série TRANSCARPATHICA končí článok autorstva Łukasza Wróblewského s názvom *Formovanie vzťahov kultúrnych organizácií s prijímateľmi kultúrnej ponuky v poľsko-českom pohraničí*. Autor na základe realizovaných individuálnych hĺbkových rozhovorov s expertmi na poľskej a českej strane cezhraničného trhu kultúrnych služieb prezentuje možnosti adaptácie koncepcie marketingu vzťahov v kultúrnych organizáciách, ktoré fungujú v Tešínskom Sliezske. Ponúknuté závery poukazujú na existenciu rozdielov medzi poľskými a českými manažérmi kultúrnych inštitúcií. Manažéri sa navzájom odlišujú hlavne postojom ku kľúčovým nástrojom mix marketingu, ktoré by mali byť podľa ich názoru v prvom rade aplikované vo fáze posilňovania väzieb spájajúcich kultúrnu organizáciu s poľskými a českými prijímateľmi kultúrnej ponuky. Článok, ktorý končí prezentovaný zborník a text, ktorým tento zborník začína, tvoria určitý rámec lemujúci všetky ostatné práce venované oblasti kultúry. Táto oblasť môže veľmi intenzívne spájať, ale aj rozdeľovať poľských a českých obyvateľov Tešínskeho Sliezska.

Týmto sa chcem poďakovať všetkým autorom zaujímavých a hodnotných textov. Srdečne ďakujem aj oponentom, osobitne pánovi docentovi Petrovi Suchánkovi zo Sliezskej univerzity v Opave, ktorých vzácne a žičlivé pripomienky umožnili odstrániť alebo opraviť slabé prvky z tejto štúdie a redigovať jej konečnú verziu.

Łukasz Wróblewski